

**MADARAS SZIDÓNIA**

# ÖTVENKETTŐ-PER-ÖTÖS MÉM: JELEN

■ Gondolattöredékek mosódnak össze a felhasználói felületeken. Terjedésük ellenőrizhetetlen, kontrolcé-kontrolvé alapú. A szerzőség kollektív fogalomná válik. Az arcok összemosódnak. Az eredmény kumulatív értelmeződik. A digitális szerveződések lapos piramisban strukturálódnak, nem csoda hát, ha a *fímente* igencsak mozgalmas. Akarunk-e tehát a fentiekből kiindulva és Jaron Lanier bestsellere nyomán utópikus érvrendszereket kidolgozni arról,<sup>1</sup> hogy a digitális kultúra tulajdonképpen a világ összes könyvét szerkeszti egyetlen eggyé? Vagy netán az International Book Week mentén ezúttal ne Vörösmarty *Gondolatok a könyvtárbanját* értelmezzük, hanem a Book Week lehetséges digitális párhuzamairól értekezzünk?

Néhány hete bábeli módon jelentek meg az állapotfrissítések ismerőseim oldalain: magyarul, angolul, németül, spanyolul, mindenféle nyelven a könyvek nemzetközi hetét ünnepelték – látszólag. Hogy az örömbriád effektusból kivegyem a részem, olvastam is lelkesen a szabályokat:

*A könyvek nemzetközi hete van! Nyisd ki az első könyvet, ami a kezed ügyébe kerül, az 52-ik oldalon, és tedd ki státuszüzenetnek az oldal 5. mondatát! Szerzőt és címet ne említs!*

*“-Na, ez már a kultúrák keveredése, a fúziós hamuban sült...”*

Ez a Csernus nagyon találó – döntöm el helyben, és már lapozom is az első, majd a második éppen az asztalom heverő könyvet, keresve a profilomra illőnek tartott 52. oldali ötödik mondatot... Közben elemezgetek magamban. Az ötlet egészen jó: teaserként működtetni a véletlenszerű mondatot, amely két irányban is mozgósít egy időben. Egyrészt kíváncsivá tesz az adott idézet lelőhelyét illetően, hiszen a szabályzat cím és szerző elhagyását kéri. Sőt, így az idézet ismerete a cinosság jóleső élményével jutalmazhat. Másrészt pedig mozgósít a pezsgésben

való részvételre, saját verzió megosztására. Utóbbi ráadásul hangsúlyosan, háromszoros random faktoralal fűszerezve: kézügyben lévő könyv, meghatározott oldal adott mondatát kéri, látszólag szó sincs tetszőlegesről. Digitális bennszü-löttre szabott kreatív online kampány, hamarkodom el a következtetést – sokakkal, azonnal megosztható egyéni verzió, amely hozzájárul a kollektív hangulat fenntartásához, terminusokban fogalmazva: személyre szabás, gyorsaság, szórakozás és kollektív produktum.<sup>2</sup> Az érvrendszer eddig helyénvaló lenne.

Amint azonban a netgeneráció mód-szeresen megkérdőjelező attitűdje érvényre jut, egymást követik a felmerülő kérdések. Milyen hitelességi bizonyítékot találunk az International Book Week mögött? Milyen szakmai fórumok ismerik el meglétét? Mely célok érdekében kíván fellépni? Hogyan illeszkedik a közösségi hálón való teaser-gyűűzés a vállalt tevékenységek körébe? Honnan és mikor indult, ki volt az ötletgazda? És így tovább. Az oknyomozás töredékes, ellentmondásos válaszokat eredményez.

Az elsődleges terjedési csatornán, a Facebookon egy mára törölt Wikipédia szócikk áll,<sup>3</sup> miszerint közösségi hálón generált digitális mémről van szó, az idő-intervallum kezdete és végpontja egyetlen esetben sincs pontosítva, előfordulásából ítélve szeptember harmadik hetére tehető. Bár esetenként a Könyv Világnap-jához társítják, nem bizonyítható, hogy az *International Book Week* létezik, vagy elismert esemény lenne. Ha a forrásként megjelölt oldalon keresgélünk, ott a hitelesség kritériumainak be nem tartása okán, alig néhány nappal a feltételezett végpontot követően, szeptember 27-én törölt szócikként bukkan fel; „lehet, hogy a mém hangos volt a héten, de még mindig nem elég hangos ahhoz, hogy megbízható források figyelmét felkeltesse”.<sup>4</sup> Tény, hogy az érvelés botladozik, ugyan-

is egyazon mércével méri a nemzetközi könyvhét mémjét az UNESCO által 15 éve kezdeményezett, április 23-i *Könyv és Szerzői Jogi Világnappal*.<sup>5</sup> Holott a Shakespeare és Cervantes halálának napját fémjelző dátumon az UNESCO az olvasás, publikálás és a szellemi tulajdon védelmének népszerűsítése céljából kezdeményezett nemzetközi szintű tudatosító-mobilizáló kampányt, melynek keretén belül többek között kijelöli a *világ könyves fővárosát*. 2012-ben a Könyv Világnapja a fordítások kérdéskörére fókuszált, a könyves kultúra értékékviseleti tisztségét Jereván kapta. A „mandátum” lejártával, a kampány központi színtere jövő év április 23-tól kezdődően Bangkok lesz.

A könyvhét mémjét az épp aktuális *Banned Book Week* találatokkal is kapcsolatba hozzák a keresőmotoros találatok. Az 1982-ben Judith Krug által elindított kampányt az American Library Association és az államok egyéb könyvkultúrát promováló szakmai fórumai szervezik évről évre.<sup>6</sup> Mára a cenzúraellenes, advocacy típusú kampány túllépte az amerikai kontinens határait, nemzetközi szinten az Amnesty International is részt vállal belőle. A rendezvény ez év szeptember 30. és október 6. között éppen harmincadik alkalommal hívja fel a nemzetközi közvélemény figyelmét az olvasás szabadságára (fREADom, ahogyan angol szójátékkal a rendezvény hívószavai között megjelenik).

Az írástudás nemzetközi napja nemkülönben a könyves találatok között szerepel. Szeptember 8-a ugyancsak UNESCO kezdeményezésre vált az alfabetizáció nemzetközi napjává lassan fél évszázada; az írástudást mint alapvető emberi jogot, a fejlődéshez elengedhetetlen origót, és a demokratikus értékek, tágabb értelemben a béke megteremtésének eszközét hangsúlyozza.<sup>7</sup>

Hogy miért tértem ki a nagy múltú és mondhatnánk mamut intézmények által működtetett, könyvkultúrához kapcsolódó, hangsúlyosan digitális eszköztárra alapozó eseményekre, kampányokra? Az intézményes eseményóriások mellett gnómszerű figura marad a „sokfejű” nemzetközi könyvhét. Mégis életben maradt legkevesebb három éve (az általam talált legkorábbi említés 2010-beli), elenyésző eltérésekkel (52, 54, 56. oldal, de minden esetben meghatározott oldalszámmal). A követők száma sehol sem kiugróan magas, ritkán haladja meg a száz-as létszámot, közösségi halós állapotfrissítés-

ként is legfeljebb a tízesek környékén jár, ennek ellenére a létszám egyelőre a túléléshez elegendőnek bizonyult. Sőt, beszivárgott kisebb rádiós és nyomtatott sajtós körökbe is.<sup>8</sup> A Facebookon dél-koreai eseményprofil is található, melyet leginkább szülői 18–24 év közöttiek<sup>9</sup> kedvelnek, a német és spanyol felhasználók javarészt inkább blogon és fórumokon népszerűsítik,<sup>10</sup> míg a román nyelvű keresőszavakra olyan esemény is található, amely belső PR-eszközként, potenciális motivációs elemként, csapatmóvacsolóként interpretálja a *săptamâna-internațională-a-cărții*. Egy kolozsvári cég HR részlege kínál jutalmat a legtöbb lájkot összegyűjtő 5. mondatnak.<sup>11</sup> Eltérő módon viselkednek a különböző netes műfajokban 52/5-öt posztoló felhasználók: a státusfrissítők csupán szűkszavúan továbbítják a szabályzatot és a véletlenszerűség látszatát keltő mondatot, míg a blogok és fórumok esetén találunk szabadkozókat („Sorry, that wasn't very interesting...”, „I have no clue whether this is actually real in anyway”), bizonyítványmagyarázókat („Nearest book to hand when I first read this was the telephone directory”). Előfordul, hogy egyesek figyelmeztetik a résztvevőket, hogy a mondat visszakeresése garantáltan teljes esetes olvasást fog eredményezni. Legérdekesebb számomra azoknak a köre, akik hiányosnak érzik a teaser-mondat és a szabály másolását, önmaguk és a nyilvánosság számára is legitimálni kívánják a részvételt, a kognitív diszsonancia feloldása érdekében expliciten célokat fogalmaznak meg, pl. „the aim is people are intrigued by the sentence posted and end up searching – maybe finding a new book to pick up.”<sup>12</sup>

Nevezzük bár mesébe illően nemlétezőnek és mégis létezőnek, egyben hiteltelennek és megbízhatatlannak, kénytelenek leszünk belátni, hogy a legelterjedtebb formájában International Book Week néven futó mém ügyesen replikálja magát a digitális térben. Elégge egyszerű ahhoz, hogy széles körben értelmezhető legyen, interperszonális csatornákon közlekedik, implikálja az interneten szocializálódott generációk életszemléletének sajátosságait, egyfajta zsongás-érzetet képes kreálni. Nem tagadhatjuk, hogy „hangos volt, de nem elég hangos.” Sokfejű gnóm, de potenciált látok benne, amennyiben önmagát vagy a kritikus tömeg szintjéig replikálja, vagy pedig szemfüles innovátorok a grassroot burjánzást intézményes keretek közé fogadják.

## ■ JEGYZETEK

1. Jaron Lanier: *You Are Not a Gadget*. Random House Inc., NY–Toronto, 2010.
2. V. ó. Don Tapscott: *Grown Up Digital. How the Net Generation is Changing Your World*. McGraw Hill, 2009.
3. <https://www.facebook.com/pages/International-Book-Week/377658132306969?ref=ts> (2012. 9. 30.)
4. Articles for deletion: *International Book Week*, [http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Articles\\_for\\_deletion/International\\_Book\\_Week](http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Articles_for_deletion/International_Book_Week) (2012. 10. 1.)
5. *World Book Day*. <http://www.worldbookday.com/about/> (2012. 10. 1.)
6. <http://www.ala.org/advocacy/banned/bannedbooksweek> és <http://bannedbooksweek.org/> (2012. 9. 31.)
7. <http://www.unesco.org/new/en/unesco/events/prizes-and-celebrations/celebrations/international-days/literacy-day/> (2012. 9. 31.)
8. Ali Khaled: This is a fine week to pick up a book – while you still can. *The National*. 2012.9.21. <http://www.thenational.ae/thenationalconversation/comment/this-is-a-fine-week-to-pick-up-a-book-while-you-still-can>, illetve <http://juventus.hu/2012/09/az-52-oldal-titka/> (2012. 9. 31.)
9. Eseményprofilok dél-koreai nyelven: <https://www.facebook.com/InternationalBookWeeks/likes> (2012. 9. 31.)
10. [http://www.taringa.net/comunidades/tanite/3696639/Semana-internacional-del-libro\\_.html](http://www.taringa.net/comunidades/tanite/3696639/Semana-internacional-del-libro_.html), <http://forum.epilepsie-netz.de/index.php?topic=15165.15> (2012. 9. 31.)
11. <https://www.facebook.com/events/418633828197187/> (2012. 10. 1.)
12. <http://forums.hexus.net/general-discussion/258977-apparently-its-international-book-week-so-seems-there-game-associated.html> (2012. 10. 1.)

# EGY SOR KÉRDÉS – EGY SOR VÁLASZ

## Korniss Péter – Závada Pál: *Egy sor cigány, Huszonnégy mai magyar*

■ A washingtoni National Portrait Galleryben található Christian Schussele festménye, a *Men of progress* (A haladás emberei). A „men”-t itt helyesebb volna férfiúnak és nem embernek fordítani, hiszen a 19. század nagy amerikai feltalálói és tudósai nyilván mind öltönyös, fehér plasztros, és többnyire szakállas urak. Olyan nevek, mint például Samuel Finley Breese Morse, az első elektromágneses távírókészülék, Samuel Colt, a róla elnevezett revolver vagy Elias Howe, a varrógép feltalálója, megalkotója. Amerika 19. századi nagyjai (legalábbis a megörökíthetőek) tehát kizárólag fehér bőrű férfiak. WASP, vagyis white-anglo-saxon, protestant – vélhetően.

2011-ben a fent említett múzeum terében kerültek kiállításra Timothy Greenfield-Sanders fotográfus *The Black List* (Feketelista) című portréi. A *Feketelista* (mind a kiállítás, mind az Elvis Mitchell-lel közös könyv, illetve a HBO-nak készült többrészes dokumentumfilm) immár a modern amerikai társadalom olyan afroamerikai személyiségeit vonultatja fel Slashtól Toni Morrissonon és Lou Gassetten át Serena Williamsig (hogy csak a biz-

tosan közismert neveket említsem), akik művészet, sport, üzleti világ stb. területén kikerülhetetlen személyiségei a mai amerikai kultúrának. (Amely amerikai kultúra meg a maga rendjén úgy nagyjából meghatározza azt is, hogy kikről/mikről beszél a világ.)

A *Feketelista* olyan cím, amit nem lehet semleges értelemben, mint „fekete bőrű/afroamerikai emberek névsorát” olvasni, annyira erőteljes a másodlagos jelentése, amelyhez kikerülhetetlenül kapcsolódik a szégyen, a veszély fogalma. Azóta 2011-ben Maria Hinojosával közösen Timothy Greenfield-Sanders elkészítette a *The Latino Listet* (A latino lista), amelyen huszonöt, hispán származású amerikai portréja található. A pejoratív jelző átfordítása, a szégyenlista dicsőséglistává válásának leleplező mechanizmusa itt már nem működik annyira.

A *Feketelista* közvetlen ihletésére született meg Korniss Péter és Závada Pál közös könyve, az *Egy sor cigány, Huszonnégy mai magyar*. A borítótervében is az amerikai kezdeményezésre visszautaló kötet címválasztása, ha nem is olyan explicit szinten, mint az angol, de maga is rá-